

از پست و بلند ترجمه فیلم

تایتانیک

امیرارسلان یاراحمدزهی

ترجمه کلمات تابو یکی از متداول‌ترین و در عین حال دشوارترین جنبه‌های ترجمه فیلم است. تابو در فرهنگهای مختلف مصادیق یکسانی ندارد و هر جامعه حق خود می‌داند که کلماتی را که تابو تشخیص می‌دهد در ترجمه به شکلی تعدیل یا حذف کند. با این حال حذف کلمات تابو گاه به درک معنی فیلم لطمه می‌زند. مترجمان برای ترجمه کلمات تابو معمولاً از راهکارهای جابجایی، حذف، کاهش و افزایش استفاده می‌کنند. در این مقاله برآنیم به شیوه ترجمه کلمات تابو در فیلم تایتانیک پردازیم. بررسی ترجمه این فیلم نشان می‌دهد مترجم پس از راهکار جایگزینی، از راهکار حذف بیشترین استفاده را کرده و این امر باعث ابهام در برخی از بخش‌های فیلم شده است.

مقدمه

فیلم عاشقانه تایتانیک به کارگردانی جیمز کامرون و بازی لئوناردو دی کاپریو (جک) و کیت وینسلت (روز) در سال ۱۹۹۷ تولید شد. جیمز کامرون برای نوشتن فیلم‌نامه این فیلم از حادثه غرق شدن کشتی بخار آر.ام.اس تایتانیک که در سال ۱۹۱۲ رخ داد الهام گرفته است. داستان از جایی شروع می‌شود که جستجوگران در بقایای کشتی غرق‌شده تایتانیک به دنبال الماسی گرانبها می‌گردند و در این بین صندوقی پیدا می‌کنند که در آن تصویر نقاشی‌شده زنی قرار دارد. در تصویر، گردن‌بند الماس بر گردن زن آویخته شده است. این موضوع در یک برنامه تلویزیونی پخش می‌شود و خانم مسنی به نام روز مدعی می‌شود همان زن است و برای جستجوگران، حادثه غرق شدن کشتی تایتانیک را همان‌گونه که از نزدیک شاهد آن بوده شرح می‌دهد. این اثر که آمیزه‌ای از خیال و واقعیت است در حال حاضر دومین فیلم پرفروش تاریخ سینمای جهان است.^۱

در ایران، تایتانیک به قلم حسین شایگان^۲ ترجمه شد و پس از دوبله در استودیوی دوبلاژ قرن ۲۱، در شبکه خانگی به نمایش درآمد. همچنین موسسه فرهنگی هنری قرن ۲۱ در

^۱ - <http://www.boxofficemojo.com/alltime/world/>

^۲ براساس اطلاعات مندرج در پشت جلد فیلم

مراسمی که برای اولین بار در مورد دوبله در اسفند سال ۱۳۸۸ در سالن وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی برگزار شد، جایزه بهترین فیلم دوبله شده را به خاطر دوبله فیلم تایتانیک دریافت کرد.^۳

این فیلم به دلیل دارا بودن جنبه‌های فرهنگی و اخلاقی خاصی که در جامعه ما به اصطلاح تابو محسوب می‌شوند از رسانه ملی پخش نشد. در این مقاله قرار است به بررسی ترجمه همین جنبه‌ها بپردازیم. بدین منظور، بخش‌هایی از فیلم را که به دلیل مغایرت با ارزش‌های جامعه مقصد دستکاری شده‌اند شناسایی کردیم و آن‌ها را از حیث محتوا در پنج گروه کلی قرار دادیم:

گروه اول: گفتگوهایی که مستقیم یا غیرمستقیم به رابطه میان زن و مرد اشاره دارد

1. Cal: Perhaps he did it while you were putting your clothes back on dear.

کل: عزیزم، ممکنه وقتی داشتی لباساتو عوض می‌کردی این کار رو کرده باشه
دوبله: حذف

2. Cal: Oh it is a little slut, isn't it? Will you look at me when I'm talking to you?

کل: این کار یه ذره هرزگی بود، نبود؟ میشه وقتی باهات حرف می‌زنم بهم نگاه کنی؟
دوبله: خوب سرکار خانوم، وقتی باهات صحبت می‌کنم به من نگاه کن.

3. A passenger: You don't want to stay out here with the women; do you?

یکی از مسافران کشتی (خطاب به جک): تو که نمی‌خواهی پیش خانم‌ها بمونی، می‌مونی؟
دوبله: با ما میایی داسون؟

4. Cal: I had hoped you would come to me last night

کل: دیشب همش امیدوار بودم که پیش من بیایی
دوبله: حذف

^۳ براساس اطلاعات مندرج در سایت موسسه فرهنگی هنری قرن ۲۱- تاریخ انتشار مطلب ۹۱/۱۱/۱۱

5. Cal: Open your heart to me, Rose Now

کل: رز، دروازه قلبت رو به روم نبند.

دوبله: حذف

6. Rose: Jack, I want you draw me like one of your French girls, wearing this.
...wearing only this

رز: جک، من می‌خوام که تو منو مثل یکی از همون دخترا با این گردنبند نقاشی کنی... فقط من و گردنبند.

دوبله: حذف

7. Old Rose: It was the most erotic moment of my life

رز پیر: اون لحظه بهترین لحظه عشق و هوس تو زندگیم بود.

دوبله: حذف

8. Rose: When the ship docks I'm getting off with you

رز: وقتی کشتی برسه من همراهات میام

دوبله: حذف

9. Rose: She designs naughty lingerie, among her many talents.

رز: جدا از سایر استعدادهاش، لباس‌های زیر زنانه هم طراحی میکنه.

دوبله: حذف

10. Jack: Sooner or later that fire, that I love about you Rose, that fire is going to burn out

جک: عشق تو در من شعله‌ای روشن کرده که دیر یا زود تمام وجودمو به آتیش می‌کشه.

دوبله: حذف

گروه دوم: نوشیدنی‌های الکلی و مواد مخدر

11. Jack: She used to sit at this bar every night

جک: هرشب توی این مشروب‌فروشی می‌نشست

دوبله: این خانوم هر شب تنهایی توی پارک می‌نشست

12. Jack: We'll drink cheap beer. We'll ride on the ruler coaster till we throw up

جک: مشروب ارزون می خوریم، اونقدر سوار چرخ و فلک می شیم تا بالا بیاریم
دوبله: می ریم غذای ارزون می خوریم، سوار چرخ و فلک می شیم اونقدر که بالا بیاری

13. Molly: So, he comes home drunk as a pig celebrating and he lights a fire

مولی: مثل یه خوک مست میاد خونه تا جشن بگیره، و بخاری رو روشن می کنه
دوبله: وقتی میاد خونه تا جشن بگیره، بخاری رو روشن می کنه

گروه سوم: عبارات بی ادبانه

15. Brock: That's Hockley's bed/That's where the son of the bitch slept

براک: این همون تختیه که هاگلی حرومزاده روش می خوابیده
دوبله: اون تختی که هاگلی بی شعور توش می خوابیده

17. Old Rose: I'll be goddamned

رز پیر: لعنت به من
دوبله: نه باور نمی کنم

18. Louis: Ok, so she's a very old goddamned liar

لوویس: خب، پس اون یه زن دروغگوی پیر لعنتیه
دوبله: خب، پس اون یه خالی بند پیر و درب و داغونه

26. Tommy Royan: That's typical. First class dogs *come down here to take a shit*.

تامی روین: غیرعادی نیست. سگای اشرافی شونو برای شاشیدن میارن پایین
دوبله: سگاشون رو برای کارخرابی میارند اینجا

29. Cal: Where are you going? To him? To be a whore to a gutter rat

کل: کجا میری، پیش اون؟ می خوای فاحشه یه موش ناچیز بشی؟
دوبله: کجا میری، میری پیش اون بی سر و پا

گروه چهارم: مواردی که به نوعی حاوی اشارات مذهبی، ایدئولوژیک و سیاسی است

34. I'm the king of the world

جک: من سلطان تمام دنیام
دوبله: تمام دنیا مال منه

35. Crewman: Jesus

خدمه کشتی: مسیح مقدس
دوبله: خدای من

36. Bobby: Brock, there's a satellite call for you

بابی: براک، تماسی از تلفن ماهواره‌ای داری
دوبله: براک تلفن راه دور داری

37. Jack: We're Americans, both of us

جک: هر دو مون آمریکایی هستیم (بنابراین بهداشت را رعایت می‌کنیم و نیاز به معاینه نداریم)
دوبله: ما که شپش نداریم جفتمون

38. I can see the statue of liberty already

جک: می‌تونم قبل همه مجسمه آزادی رو ببینم.
دوبله: من از حالا دارم خشکی رو می‌بینم.

البته مواردی هم بودند که معلوم نشد به چه دلیل مترجم آن‌ها را حذف کرده یا تغییر داده است.

مثال:

33. Brock: Everyone knows the familiar stories of Titanic, the nobility, the band playing till very end and all that.

براک: همه داستان تایتانیک و نجیب‌زاده‌ها و دسته نوازنده‌هایی که تا آخرین لحظه می‌نواختند رو می‌دونند.

دوبله: البته همه از ماجرای تایتانیک اطلاع دارند، مثلاً این‌که چه جور کشتی بوده، چطور غرق شده و بقیه ماجرا

رویکردهایی که مترجم در حین ترجمه فیلم از آن‌ها استفاده می‌کند، عبارتند از: افزایش، کاهش، تبدیل، جایگزینی و حذف.^۵ چنانکه مثال‌ها نشان می‌دهد در مواردی به دلیل تفاوت‌های فرهنگی و اخلاقی چاره‌ای جز تعدیل موارد تابو نیست اما آنچه که اهمیت دارد تشخیص تابو از غیرتابو است. اگر مترجم دستورالعمل خاصی از قبل داشته باشد و بداند که دقیقاً چه مواردی تابو به حساب می‌آید در این صورت در هنگام ترجمه، خودسانسوری نمی‌کند و به تشخیص خود، مواردی را که شاید تابو به حساب نیاید حذف نمی‌کند. حذف گفت‌وگوها نه فقط باعث اختلال در درک فیلم می‌شود بلکه به اعتماد بیننده هم آسیب می‌رساند. اگر همین بیننده این فیلم را با زیرنویس ببیند متوجه تفاوت‌ها می‌شود و لذا اعتمادش را از دست می‌دهد. از این گذشته انگار رویه کار دوبله چنین است که ابتدا فیلم انتخاب می‌شود و بعد در مورد سانسور آن تصمیم گرفته می‌شود. اگر این تصمیم از قبل گرفته شده باشد و فیلم‌هایی که موارد تابو در آن فراوان است از قبل شناسایی شوند نیاز به دوبله و اعمال ممیزی شدید نخواهد بود.

کتابنامه

Delabastita, D. (1990) "Translation and the mass media". In Susan Bassnett and André Lefevere (eds) *Translation, History and Culture*. London: Pinter Publishers.

دارچینیان، الهام و شریفی، شهلا. (۱۳۸۸). "بررسی نمود زبانی تابو در ترجمه به فارسی و پیامدهای آن" مجله تخصصی زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان دانشگاه ادبیات و علوم انسانی مشهد، شماره ۱ پاییز و زمستان ۱۳۸۸.

شاتلورت و کاوی، "فرهنگ توصیفی مطالعات ترجمه"، ترجمه فرزانه فرحزاد، غلامرضا تجویدی، مزدک بلوری. تهران: انتشارات یلدا قلم.

^۵ بر اساس دیدگاه دلاباستیتا، (۲۰۰-۱۹۹:۱۹۸۹)